

Pedagoglarning media va axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari

Abduqodirov Alisher Zokirjon o'g'li

Qo'qon davlat univertseti magistratura talabsi

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida pedagoglarning media va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT)dan foydalanish imkoniyatlari, ularning ta'lim sifatini oshirishdagi o'rni hamda o'quv jarayonini samarali tashkil etish usullari yoritilgan. Shuningdek, o'qituvchilarning media savodxonligini oshirish va raqamli ta'lim muhitida ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi.

Аннотация

В данной статье освещены возможности использования медиа и информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) педагогами в современной системе образования, их роль в повышении качества образования, а также методы эффективной организации учебного процесса. Кроме того, анализируются вопросы повышения медиаграмотности учителей и развития навыков работы в цифровой образовательной среде.

Abstract

This article highlights the opportunities for educators to use media and information and communication technologies (ICT) in the modern education system, their role in improving the quality of education, and methods for effectively organizing the learning process. Furthermore, it analyzes issues related to enhancing teachers' media literacy and developing their skills to work in a digital learning environment

Kalit so'zlar: *Media savodxonlik, axborot texnologiyalari, raqamli ta'lim, pedagogik mahorat, multimedia, interaktiv usullar, masofaviy ta'lim.*

Ключевые слова: *Медиаграмотность, информационные технологии, цифровое образование, педагогическое мастерство, мультимедиа, интерактивные методы, дистанционное обучение.*

Keywords: *Media literacy, information technologies, digital education, pedagogical skills, multimedia, interactive methods, distance learning.*

Kirish

Bugungi jadal rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimini zamonaviy axborot va media texnologiyalarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. O'zbekiston ta'lim tizimida ham raqamlashtirish jarayonlari jadal amalga oshirilmoqda. ¹Pedagog oldida faqatgina bilim berish emas, balki o'quvchilarda axborotni to'g'ri saralash, tahlil qilish va undan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish vazifasi turibdi². Shu sababli,

¹ O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son

² O'zbekiston Respublikasining "O'qituvchining maqomi to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2024-yil 1-fevral, O'RQ-901-son.

o'qituvchilarning media va axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan axborot jamiyati sharoitida ta'lim tizimini zamonaviy axborot-kommunikatsiya va media texnologiyalarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. XXI asrda ro'y berayotgan global raqamlashuv jarayonlari jamiyatning barcha sohalarini qatori ta'lim tizimiga ham tub o'zgarishlar, yangicha talab va yondashuvlarni olib kirdi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini isloh qilish, uning sifat hamda samaradorligini oshirish, o'quv jarayoniga zamonaviy axborot texnologiyalari va raqamli ta'lim resurslarini keng joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. An'anaviy ta'lim modelida o'qituvchi asosiy axborot manbai va bilimlarni yetkazuvchi subyekt sifatida namoyon bo'lgan bo'lsa, bugungi raqamli davrda uning o'рни va vazifalari sezilarli darajada o'zgardi. Zamonaviy pedagog oldida endilikda faqatgina tayyor bilimlarni berish emas, balki o'quvchilarda ulkan axborot oqimi ichidan keraklisini to'g'ri qidirish, saralash, tanqidiy tahlil qilish hamda amaliyotda unumli qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishdek dolzarb vazifalar turibdi. Media va axborot texnologiyalari ta'lim jarayonining ko'rgazmaliligini oshirish, murakkab va abstrakt tushunchalarni vizual ko'rinishga keltirish hamda o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun cheksiz imkoniyatlar yaratadi. Videodarslar, interaktiv platformalar, elektron darsliklar va multimediali taqdimotlar darsni an'anaviy qoliplardan chiqarib, uni o'quvchi markazlashtirilgan interaktiv muhitga aylantirishga xizmat qiladi. Biroq, ushbu texnologik imkoniyatlardan qanchalik samarali foydalanish to'g'ridan-to'g'ri pedagogning raqamli kompetentligi, axborot madaniyati va media savodxonlik darajasiga bog'liqdir. Texnik vositalarning mavjudligi o'z-o'zidan ta'lim sifatini kafolatlamaydi; eng muhim omil — pedagogning ushbu vositalardan metodik jihatdan to'g'ri va maqsadli foydalana olish imkoniyati hamda tayyorgarligidir. Shu munosabat bilan, pedagoglarning media va axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini ilmiy-pedagogik jihatdan tadqiq etish, mavjud imkoniyatlarni tizimlashtirish hamda ularning kasbiy mahoratini oshirish yo'llarini belgilab olish bugungi kun ta'lim tizimi uchun o'ta dolzarb ahamiyat kasb etadi.³

Ko'rgazmalilik va vizuallashuv: Multimediali vositalar (video, 3D-modellar, infografika) yordamida murakkab va abstrakt mavzularni oson va tushunarli tushuntirish. **Interaktivlik va faollik:** O'quvchilarni darsda shunchaki tinglovchi emas, balki faol qatnashchiga aylantirish (masalan: *Quizizz*, *Kahoot*, *Padlet*, *Google Forms* kabi platformalardan foydalanish). **Axborotga tezkor va keng kirish imkoniyati:** Elektron kutubxonalar, onlayn resurslar va ilmiy bazalardan samarali foydalanish. **Vizualizatsiya va ko'rgazmalilik darajasining ortishi:** Inson miyasi axborotning qariyb 80% qismini ko'rish vositasida qabul qiladi. Multimediali vositalar (videodarslar, 3D-animatsiyalar, interaktiv grafikalar hamda infografikalar) murakkab, abstrakt yoki mikroskopik darajadagi hodisalarni (masalan, kimyoviy reaksiyalar, biologik jarayonlar, fizik modellar) ko'z o'ngida namoyon etib, ularni oson va chuqur tushunishga yordam beradi. Ta'lim tizimini raqamlashtirish sharoitida media va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari shunchaki texnik yordamchi vosita emas,

³ Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. *Ta'limda innovatsion texnologiyalar*. – T.: Iste'dod, 2018.

balki ta'lim jarayonining samaradorligini oshiruvchi pedagogik omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalarining o'quv jarayoniga tatbiq etilishi ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi. Inson miyasi axborotning asosiy qismini ko'rish vositasida qabul qilishi sababli, videodarslar, interaktiv grafikalar va infografikalar murakkab hamda abstrakt tushunchalarni oson va chuqur tushunishga yordam beradi. An'anaviy darslarda o'quvchi ko'pincha passiv tinglovchi rolda bo'lsa, raqamli texnologiyalar va interaktiv platformalar orqali ta'lim jarayoni o'zaro muloqot hamda tezkor qayta aloqaga asoslanadi. Bu holat o'quvchilarning darsdagi motivatsiyasini hamda fanga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi.⁴ Elektron darsliklar hamda raqamli kutubxonalar pedagogni doimiy ravishda o'z bilimini yangilab borishiga va eng so'nggi ilmiy-metodik manbalardan unumli foydalanishiga zamin yaratadi. Pedagoglar uchun yaratilgan zamonaviy imkoniyatlar. Bugungi kunda texnologik taraqqiyot pedagogga o'z kasbiy faoliyati va mahoratini doimiy oshirish uchun keng ko'lamli imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Zamonaviy masofaviy ta'lim platformalari hamda masofaviy muloqot vositalari orqali pedagog auditoriya chegarasi bilan cheklanib qolmasdan, ta'lim jarayonini uzluksiz hamda gibridda tashkil etish imkoniga ega bo'ladi. Raqamli platformalar har bir o'quvchining shaxsiy o'zlashtirish tezligi va qobiliyatini tahlil qilish imkonini berib, individuallashtirilgan ta'lim trayektoriyasini shakllantirishga yordam beradi. Onlayn testlar va interaktiv topshiriqlar o'quvchilar bilimni avtomatik baholash va tahlil qilish imkoniyatini taqdim etadi. Bu esa o'qituvchini ortiqcha qog'ozbozlik va bir xil ishlarni takroran tekshirish yuklamasidan ozod etib, ko'proq ijodiy-pedagogik faoliyat bilan shug'ullanishiga sharoit yaratadi. Shuningdek, ochiq ta'lim platformalari va xalqaro vebinarlar pedagoglarga dunyo tajribasini o'rganish hamda hamkasblari bilan erkin tajriba almashish imkonini beradi. Pedagoglarning media va axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishda bir qancha to'siqlar ko'zga tashlanadi. O'qituvchilarning raqamli ko'nikmalari va media savodxonligi yetarli darajada emasligi, ba'zi ta'lim muassasalarida texnik ta'minot hamda internet tezligi pastligi, shuningdek, axborot xavfsizligi va feyk manbalardan foydalanish xavfi shular jumlasidandir. Ushbu muammolarni bosqichma-bosqich hal etish uchun quyidagi amaliy choralar va yechimlarni amalga oshirish lozim: Tizimli va amaliy malaka oshirish kurslarini yo'lga qo'yish: O'qituvchilar uchun qog'ozbozlikka asoslangan nazariy darslar o'rniga, zamonaviy raqamli platformalar hamda ta'limiy dasturlar bilan ishlashni o'rgatuvchi amaliy, loyihaga yo'naltirilgan treninglar tashkil etilishi kerak. Infratuzilma va texnik bazani modernizatsiya qilish: Ta'lim muassasalarini yuqori tezlikdagi internet tarmog'i, zamonaviy kompyuter va interaktiv doskalar bilan yetarlicha ta'minlash, texnik nosozliklarni tezkor bartaraf etuvchi mutaxassislar shtatini shakllantirish zarur. Media va axborot savodxonligini oshirish: Pedagoglarda axborotni saralash, uning haqqoniyligini tekshirish (*fact-checking*), kiberxavfsizlik qoidalariga rioya qilish hamda mualliflik huquqini hurmat qilish ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha maxsus uslubiy qo'llanmalar ishlab chiqilishi lozim. Moddiy va ma'naviy rag'batlantirish tizimini joriy etish: Dars

⁴ Begimqulov U.Sh. *Pedagogik ta'lim jarayonlarini axborotlashtirishning nazariy va amaliy asoslari*. Monografiya. – T.: Fan, 2007.

jarayonida media va axborot texnologiyalaridan unumli foydalanib, yuqori natijalarga erishayotgan, innovatsion elektron darslik va metodikalar yaratayotgan o'qituvchilarni rag'batlantirish mexanizmlarini kuchaytirish kerak. Yagona raqamli ta'lim resurslari bazasini yaratish: Pedagoglarga tayyor interaktiv dars ishlanmalari, videodarslar va multimediali ko'rgazmalardan bepul va qulay foydalanish imkoniyatini beruvchi yagona milliy platformani yanada boyitib borish talab etiladi. Xulosa qilib aytganda, zamonaviy ta'lim tizimida media va axborot texnologiyalari shunchaki yordamchi vosita emas, balki ta'lim sifatini oshirish, o'quv jarayonini interaktiv va samarali tashkil etishning strategik omili hisoblanadi. Pedagoglarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va media imkoniyatlaridan keng foydalanishi o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini orttiribgina qolmay, ularda tanqidiy va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.⁵ Biroq ushbu texnologik imkoniyatlardan unumli foydalanish to'g'ridan-to'g'ri o'qituvchining raqamli kompetentligi hamda media savodxonlik darajasiga bog'liqdir. Ta'lim muassasalarining texnik infratuzilmasini yaxshilash, pedagoglarning amaliy raqamli ko'nikmalarini doimiy oshirib borish va ularni rag'batlantirish orqali raqamli jamiyatda raqobatbardosh, barkamol avlodni tarbiyalashga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son.
2. O'zbekiston Respublikasining "O'qituvchining maqomi to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2024-yil 1-fevral, O'RQ-901-son.
3. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. *Ta'limda innovatsion texnologiyalar*. – T.: Iste'dod, 2018.
4. Begimqulov U.Sh. *Pedagogik ta'lim jarayonlarini axborotlashtirishning nazariy va amaliy asoslari*. Monografiya. – T.: Fan, 2007.
5. Taylakov N.I. *O'quv jarayonini axborotlashtirish va raqamli ta'lim resurslarini yaratish metodikasi*. – T.: O'zbekiston, 2021.
- 6.

⁵ Taylakov N.I. *O'quv jarayonini axborotlashtirish va raqamli ta'lim resurslarini yaratish metodikasi*. – T.: O'zbekiston, 2021.